

Länsstyrelsen
Örebro län

Johanna Månsson Wikland
010-2248636
Johanna.Wikland@lansstyrelsen.se

1(7)

Kartläggning
2016-12-02

Dnr 218-5908-2016

Skador av stora betande fåglar i jordbruket

- En kartläggning av förhållandena i Örebro län

Bakgrund

Enligt 3 § Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd (NFS 2008:16) om bidrag och ersättningar för viltskador enligt 11 och 12 §§ viltskadeförordningen (2001:724) ska länsstyrelsen kartlägga förekomsten av fredade, skadegörande viltarter i länet med avseende på beståndsstorlek och geografisk utbredning.

Kartläggningen ska utgöra grund för planeringen av användningen av de medel som länsstyrelsen årligen tilldelas för bidrag och ersättningar för viltskador. Länsstyrelsen ska därför kartlägga vilka skadetyper som förekommer i länet och även vilka viltarter som orsakar dessa skador. Kartläggningen bör även omfatta verksamheter som kan vara särskilt utsatta för viltskador. Kartläggningen bör också vara framåtsyftande, vilket innebär att en prognos för utvecklingen inom de närmaste 3–5 åren bör göras samtidigt. Kartläggningen bör avse vilka nya skadetyper som kan förväntas uppträda samt vilka viltarter som kan antas komma att etablera sig i länet under perioden.

Denna kartläggning avser fredade fåglar som orsakar skada i jordbruket samt kanadagås och grågås. Med utgångspunkt från resultaten av denna kartläggning har en handlingsplan upprättats som anger målen för arbetet och de tilldelade viltskademedlens användning.

Definitionen av "fredat vilt"

Med begreppet fredat vilt avses här vilt som inte får jagas med stöd av bestämmelserna i bilagorna 1-4 i jaktförordningen (1987:905) eller med särskilt tillstånd från länsstyrelsen vilket är den definition som gäller enligt Naturvårdsverkets föreskrifter (1 § NFS 2008:16).

Kartläggning

Fredade skadegörande fågelarter i länet, skadetyper m m

Antalet fåglar som framgår i denna redovisning är huvudsakligen hämtade från rapportsystemet Artportalen.se samt de samordnade inventeringar av trana som genomförts av bl.a. Viltskadecenter, SLU och Föreningen Kvismare Fågelstation.

Arter som under den senaste tioårsperioden varit föremål för skadeförebyggande åtgärder eller ersättning presenteras i tabellen nedan. Per definition är både grågås, kanadagås och sädgås jaktbara (ej fredade) under delar av eller hela året. Koncentrationen av gäss under en del av året på vissa attraktiva platser gör att de trots detta varit föremål för bidrag och ersättningar ur viltskademedlen.

Viltart som orsakar skada	Utsatt gröda	Särskilt område i länet med större skaderisk
Trana	Nysådd samt växande stråsäd, nysatt samt avblastad potatis, ärter och åkerböna.	Kvismaredalen med omnejd, Tysslingens samt Finnåkerssjöns omgivningar samt jordbruksområdet kring Fjugesta.
Gås (främst grågås och sädgås)	Nysådd spannmål, morötter, ärter, vall för ensilage och åkerböna	Kvismaredalen och Hjälmareområdet med omnejd, Tysslingens samt Boglundsängens omgivningar.
Sångsvan	Oljeväxter på våren, höstsådd spannmål	I jordbruksområdena kring Tysslingen, Vibysjön och Logsjön samt Kvismareområdet

Tranor, gäss och sångsvan- problembeskrivning

Trana, gäss och sångsvan är alla flyttfåglar och förekommer i varierande antal från tidig vår till sen höst. Trana, grågås, vitkindad gås och kanadagås är häckande arter i länet men de stora antalen fåglar förekommer främst när de rastar under vår- och höstflytt. Sädgäss förekommer endast som genomsträckare under vår och höst. Större flockar av sångsvan förekommer i länet främst under vårflytten norrut. Fågelförekomsterna kan delas upp i tre från varandra lätt urskiljbara grupperingar:

1. Vårförekomst av flyttfågelpopulationer, som rastar inom länet under färd från övervintringsområden i Väst- och Sydvästeuropa till häckningsområden i norra Europa och västra Asien. Koncentrationen är särskilt stor till Kvismareområdet, där det vid ett och samma tillfälle kan finnas ca 2 000 tranor och ca 6 000 gäss av olika arter. Vid Tysslingen, Vibysjön, Vintrosa, Oset/Rynningeviken och jordbruksområdet kring Fellingsbro förekommer också flockar av främst sädgäss i större antal. Ett stort antal sångsvanar rastar årligen vid Tysslingen. Omkring 4 000 sångsvanar räknas årligen in samtidigt. Det förekommer att större flockar av dem betar på höstsådda fält.
2. Sommarförekomst av främst unga, ännu icke häckande tranor och länets "egna" häckande populationer av grå- och kanadagäss. Antalet kan uppgå till 2 000 tranor och ca 200 par grågäss med ungar vid Kvismaren. Översomrande flockar av unga tranor finns också vid Skagershultsmossen, Tysslingen samt Finnåkerssjön. Större antal häckande grågäss finns även vid bl a Tysslingen, Boglundsängen, Oset, Vibysjön, Segersjö och Österhammarssjön.
3. Höstförekomst av sydflyttande tranor och gäss, vilka under augusti - november rastar inom Kvismareområdet och flera andra platser i länet på sin färd mot övervintringsområdena i Sydsverige eller på kontinenten. Under september-oktober rastar upp till 19 000 tranor och 27 000 sädgäss i Kvismareområdet. Flera andra gåsararter; grågås, vitkindad gås och spetsbergsgås, förekommer i området i större flockar. Vid Tysslingen har det totala antalet gäss räknats till drygt 12 600 stycken av främst arterna grågås och sädgås.

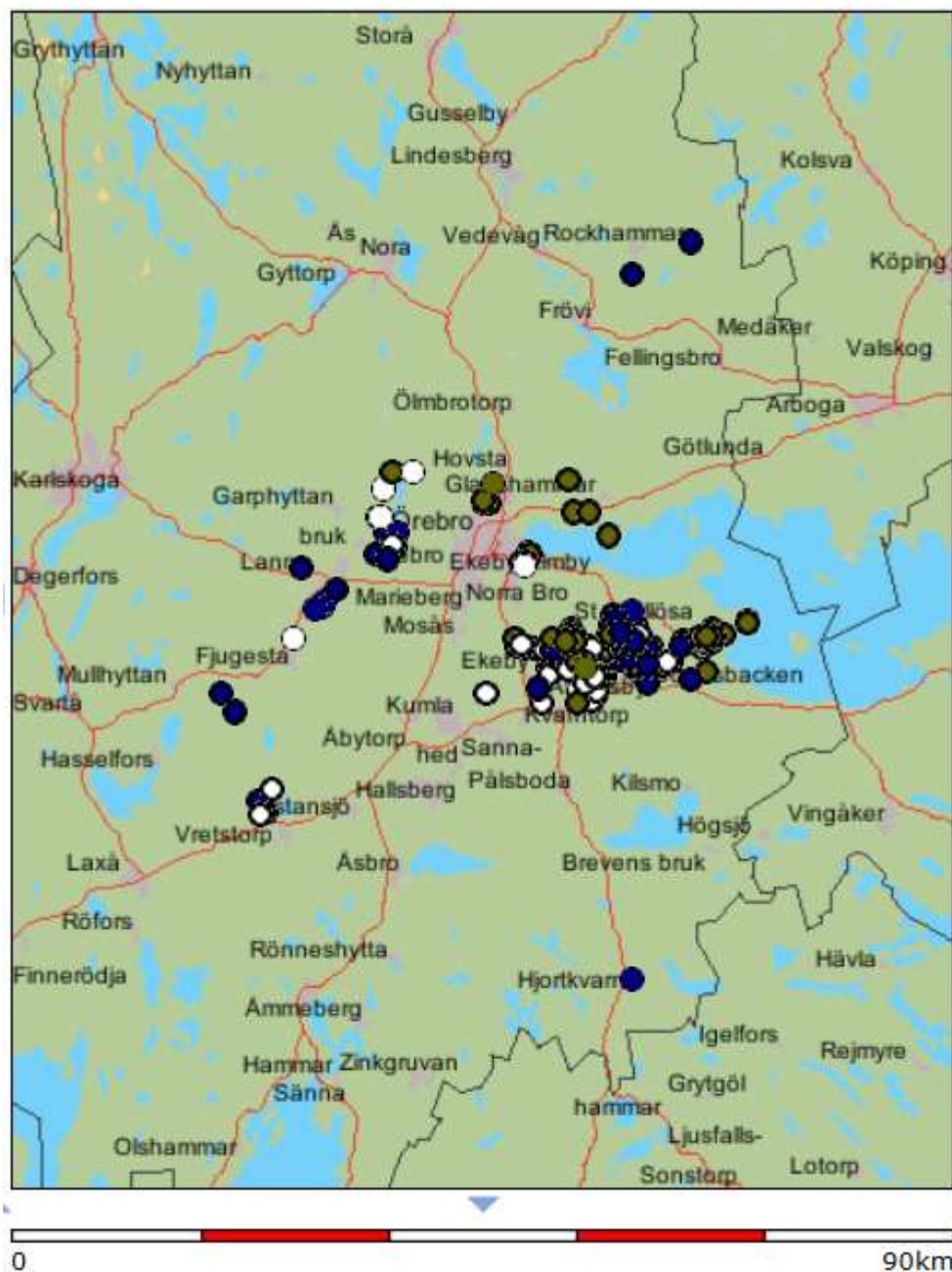
Under sina näringssök uppsöker fåglarna gärna, beroende på säsong, nysådda, spirande eller skördemogna fält och kan då åstadkomma sådana skador att lantbrukare orsakas större ekonomisk skada. Tranor orsakar främst skador i potatisodlingar och nysådda fält. Gässen orsakar främst skada i skördemogna fält med liggsäd, vallodlingar och morotsodlingar. De kan även beta på nysådda fält. Skador av sångsvan kan uppstå främst genom att de trampar ner höstsådd gröda på de vårupplödda åkrarna.

Kartläggning

2016-12-02

Dnr 218-5908-2016

Av kartan i figur 1 framgår anmälda fågelskador under tiden år 2000-2016. Av kartan framträder de mest skadedrabbade områdena i Örebro län.

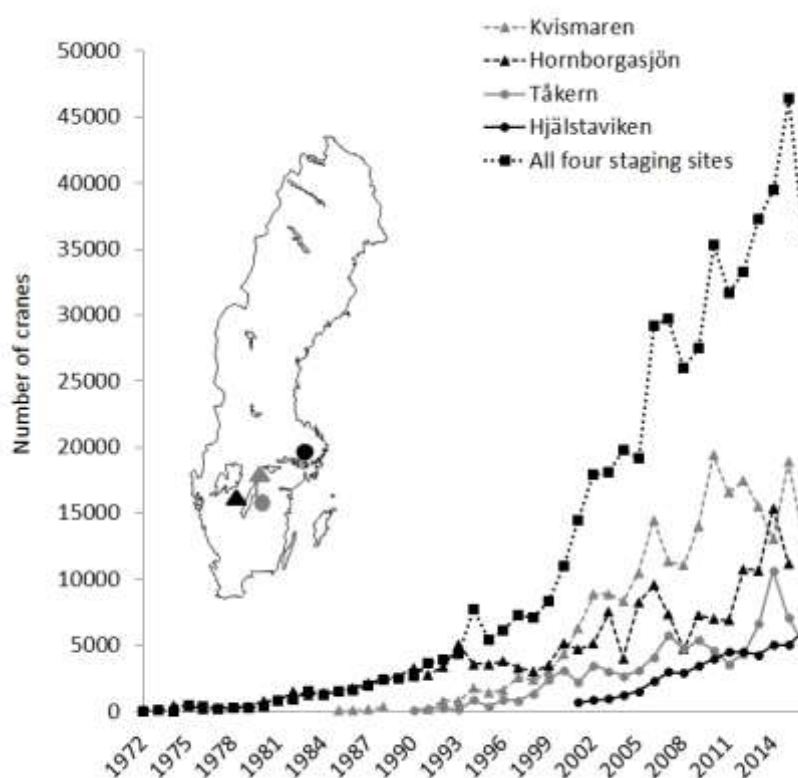

Figur 1. Anmälda skador i Örebro län år 2000-2016. Vit punkt = flera arter, blå punkt = trana, grön punkt = gås. (Karta hämtad från Rovdjursforum.se)

Prognos för utvecklingen (3-5 år)

Trana

Populationen av trana har under de senaste trettio åren ökat. Örebro län och främst Kvismareområdet är en av de viktigaste rastlokalerna för tranor i Sverige. Här har den rastande populationen tranor som mest uppgått till ca 19 000 individer i september månad, se figur 2. De översomrande ungrtranorna har under samma period uppgått till som mest 2 000 individer vid Kvismaren. Vi ser en tendens till att större flockar uppträder i högre grad på även andra håll i länet under sommartiden. En prognos för framtiden är svår att göra men troligen kommer inte tranorna att minska i antal. Begränsande faktorer på antalet tranor i ett område kan vara födotillgång eller tillgång på lämpliga övernattningsplatser.

Figur 2. Det maximala antalet rastande tranor vid Kvismaren samt de tre andra stora rastplatserna i Sverige, räknade under hösten. Källa: Lovisa Nilsson 2016, *Common Cranes in Agricultural Landscapes, Linking Space Use and Foraging Patterns to Conservation and Damage Prevention*, doktorsavhandling, SLU, Uppsala.

Sångsvan

Populationen av sångsvan har i hela landet haft en ökande trend de senaste trettio åren. I Örebro län är främst sjön Tysslingen en viktig rastlokal på våren. Från den stora ansamlingen av sångsvanar här (ca 4 000) söker sig

flockar under mars och april ut på snöfria fält i jordbruksområdet runt om sjön. Grupper av sångsvanar uppträder även i anslutning till sjöarna Vibysjön, Logsjön och Kvismareområdet. Problemen de orsakar varierar stort mellan åren. En studie visar att längden på den period då många svanar uppehåller sig vid Tysslingen påverkas av medeltemperaturen under de två sista veckorna i februari. Vid varm medeltemperatur anländer svanarna tidigt vilket resulterar i längre period med många svanar i området. Med en ökande nationell population förväntas problem uppstå även i andra delar av länet än i direkt anslutning till sjön Tysslingen.

Gäss

De arter som förekommer i länet är främst grågås, sädgås, spetsbergsgås, kanadagås och vitkindad gås. Gemensamt för alla dessa gåsararter, utom sädgåsen, är att de haft en ökande populationstrend. Det genomförs inte någon regelrätt samordnad inventering på lokal eller regional nivå. Antalen presenterade här är antal hämtade ur Artportalen.se från ornitologers uppskattningar och får ses som minimisiffror. Sammanställningar av räkningar görs årligen på nationell basis av Lunds Universitet.

Grågås

Grågässen förekommer i hela länet men har sin huvudsakliga utbredning i den södra länsdelen inom landskapet Närke. Arten häckar både enskilt eller mer koncentrerat och har stark häckningsförekomst vid Oset utanför Örebro, i Segersjövik i Hjälmaran samt vid Kvismaren och Tysslingen. Rastande flockar har under hösten uppgått till 7 600 individer vid Kvismaren, 4 000 vid Oset och minst 3 000 vid Tysslingen (det totala antalet gäss vid Tysslingen har räknats till drygt 12 600 av främst arterna grågås och sädgås). Större flockar rastar på flertalet andra platser i länets jordbruksbygd. Grågåspopulationen är under expansion och ökade skador förväntas.

Sädgås

En stor del av världspopulationen av underarten skogssädgås flyttar genom och rastar i Sverige. Närke och framförallt Kvismareområdet är nationellt sett en viktig rastlokal på hösten. Sädgässen förekommer i länet endast som genomsträckare till och från nordliga och östliga häckningsplatser. De senaste vårarna har antalet inom Kvismareområdet varit ca 1 000 upp till 9 300 gäss. På höstarna har sädgässen i området varierat mellan 10 000 och 20 000 individer. Det har räknats in antal av upp till 27 000 sädgäss. Vid Tysslingen har flockar på upp till 3 000 individer inräknats på våren och 2 500 individer på hösten. (Det totala antalet gäss vid Tysslingen har räknats till drygt 12 600 av främst arterna grågås och sädgås.) Större flockar rastar på flertalet andra platser i länets jordbruksbygd. Sädgåsen är en av de

gåsarter som nationellt sett inte ökat populationsmässigt. Någon stor ökning av skador i länet förväntas inte ske.

Spetsbergsgås

Spetsbergsgåsen har haft en ökande trend. Arten förekommer i Sverige endast som rastande art under flytten till och från häckningsplatserna. I Örebro län förekommer större flockar om 100 – 2 000 individer vilka främst är registrerade inom Kvismareområdet och vid Tysslingen. Arten är mycket lik sädgåsen och det finns därför en förväxlingsrisk både vid räkningar, jakt och vid besiktning av skador. Spetsbergsgäss har inte orsakat skador i någon dokumenterad omfattning men en ökning av arten i länet är förväntad. Vi förväntar oss dock inga omfattande skador orsakad av denna art.

Bläsgås

Bläsgåsen är också en art som haft en ökande trend populationsmässigt. Den förekommer i länet främst som genomflyttare under våren och då i grupper om upp till 200 individer och ofta då i sällskap med andra gåsarter. Det har inte dokumenterats eller rapporterats några skador av arten i länet men skador kan komma att uppstå om antalet i flockarna ökar. Vi förväntar oss dock inga omfattande skador orsakad av denna art.

Kanadagås

Kanadagåsen är en introducerad art i Sverige. Den har haft en ökande populationstrend som möjligen planat ut under de sista åren i Örebro län. Arten häckar allmänt i länet och förekommer i större rastande flockar vid jordbruksmark i hela länet. Rastande flockar upp till 2 000 kanadagäss har registrerats men oftast förekommer de i flockar om omkring 100 individer. På grund av att arten under lång tid varit tillåten att skyddsjaga året runt vid risk för skador i gröda, har ersättning inte lämnats för skador. Därför har inte heller skador besiktigats regelmässigt och skadebilden är inte helt klarlagd. Skadeförhållandena förväntas dock inte minska framöver.

Vitkindad gås

Vitkindad gås är numera en allmän art i Sveriges kustlän och arten är expansiv, visar tendenser att vara aggressiv på häckplatserna och är troligen tämligen konkurrenskraftig. Längs kustlänen Kalmar och Gotlands län är vitkindad gås den art som orsakar mest skador. Problem har även börjat uppkomma i inlandet, t ex vid Storsjön i Jämtland. Arten uppträder i allt större flockar i Örebro län under höstarna, främst i Kvismareområdet. Ansamlingar på upp till 2 000 gäss förekommer. Den är även en häckande art i länet. Arten har inte orsakat skador i dokumenterad större omfattning men med en förväntad ökning av arten i länet är också en ökad skadeförekomst att vänta. □